

Smaastykker.

I.

Et Breviarium fra Lunde Stift.

Af Ellen Jørgensen.

I de Missaler, Breviarer og Manualer etc., som de ledende Mænd ved vore Domkirker lod trykke i det 15. Aarhundredes sidste og det 16. Aarhundredes første Aartier, siges det atter og atter, at man lider under stor Mangel paa liturgiske Bøger i Stiftet, og at de, der findes, er indbyrdes afvigende og fulde af Fejl. De Bøger, som nu skaffes til Veje ved den ny herlige Kunst, skal bidrage til Uniformitet — »ut posthac ab omnibus una harmonia ac uno ore in omnibus suis ecclesiis glorificetur Deus« hedder det i Missale Lundense (1514). De er fremgaaet af et kritisk Arbejde: Fejl er rettede, Forbedringer indført, og nyt er føjet til.

Oftest nævnes de Mænd, der har foretaget Gennemsynet. Jacob Horstman har prøvet og rettet Missale Slesvicense (1486), Anders Friis Missale Hafniense (1510) og Diurnale Roschildense (1511); ved den sidste Bog har Christiern Pedersen medvirket, idet han har forøget den med nogle Officier og Bønner. Breviarium Lundense (1517) er Christiern Pedersens Værk, og Gennemsynet af Breviarium Roschildense fra samme Aar skyldes 3 Roskildekanniker, der nævnes ved Navn, hvorimod vi ikke faar at vide, hvem der haft Redaktionen af det mærkelige Breviarium Arhusiense (1517) i Hænde.¹⁾

Resultaterne af det kritiske Arbejde foreligger, men de haandskrevne Bøger, der var Grundlag for de trykte, ved vi saa at sige intet om. Missaler, Breviarer, Pontifikaler, Manualer fra vor Middelalder er snart talte; det meste Materiale, der kunde belyse Liturgiens Historie i Danmark, eksisterer ikke mere eller ligger i Stumper og Stykker. Alt hvad der kan drages frem, maa synes at have Værdi, og det er da Maalet med disse Linier at gøre opmærksom paa et Manuscript i Universitetsbiblioteket i Lund, et Breviar efter Lunde Stifts Skik fra Tiden før Breviarium Lundense af 1517. Det tilhørte forud Domkirken, var skænket til Kirkens fattige Præster af Erik Valkendorf, der havde ladet det skrive paa sin Bekostning. En samtidig Indskrift i Bogen lyder: »Reverendissimus in Christo pater dominus Ericus Workendorp, archiepiscopus Nidrosienssis et apostolice sedis legatus, quondam huius ecclesie prepositus dignissimus, hunc librum suis impensis scriptum dedit ad usum pauperum sacerdotum huius ecclesie anno Domini 1522«. Erik Valkendorf blev 1503 Provst ved Domkirken i Lund²⁾, og Breviaret har han vel ladet skrive ved den Tid og siden ført det med sig, da han blev Ærkebisp i Trondhjem. Man

¹⁾ Ellen Jørgensen: Helgendyrkelse i Danmark (1909) 66. H. F. Rordam udtalte Formodning om, at det skulde være Morten Borups Arbejde. (Kirkeh. Saml. 5. R. V, 600).

²⁾ Acta pontificum Danica Nr. 3909.

maa antage, at Bogen er kommet til Lund som Sjælegave ved hans Død 1522.

Erik Valkendorfs Breviar har utvivlsomt været saa godt som noget Breviar i Domkirken og i Overensstemmelse med Kirkens Brug — ad usum ecclesie Lundensis. Det vil saaledes være et Stykke at agte paa, naar man vil søge tilbage. Men det vil paa den anden Side give Besked om, hvor omfattende det kritiske Arbejde var, der blev sat ind, da man i den gamle Kirkes sidste Dage skred til Reform af de liturgiske Bøger, og det vil lære os, hvorledes Christiern Pedersen — den utrættelige — tog fat paa denne Opgave¹.

¹) Enkelte Prøver har jeg gjort. Officiet til Reliquiefesten er uændret bortset fra et Par Smaarettelser og en Afkortning i Texten; derimod er Lektierne i St. Olaf- og St. Botulf-Officierne omredigerede og den vidt-svævende retoriske Text i Læsestykkerne til Knud Konges Fest i det haandskrevne Breviar i Breviarium Lundense af 1517 erstattet med en historisk Beretning.

Da Talen er om en Bog, som har tilhørt Erik Valkendorf, skal erindres om en Bibel med Miniaturer og Initialer i fransk-engelsk Stil (14. Aarh.), som han i 1517 skænkede den bekendte Købmand Pompeius Occo i Amsterdam. Den er i Privateje i Haarlem; det kgl. Bibliotek bød for-gæves paa den i 1867. (Het Boek VI, 1917, 4 ff. — Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kgl. Bibliothek I, 1864—1869, 268).